

International Journal of Social Sciences

Caucasus International University
Volume 6, Issue 2

Journal homepage: <http://journal.ciu.edu.ge/>

DOI: <https://doi.org/10.55367/FDKT9514>

EU Security Challenges in the Context of the Russia - Ukraine War

Miranda Mikadze ^{a1}

^a Doctor of Political Science, Associate Professor
Caucasus International University

Gela Giorgadze ^b

^b Doctor of Political Science, Assistant Professor
Caucasus International University

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Keywords:

European Union
Russia–Ukraine
War
European Security
Common Security
and Defence
Policy (CSDP)
Hybrid Threats

The Russia–Ukraine war has significantly transformed the European security environment and exposed the systemic challenges facing the European security architecture. The conflict has demonstrated that the post-Cold War European security model, largely based on the principles of international law, economic interdependence, and cooperative security, has proven insufficient to address emerging security threats. The aim of this study is to analyze the impact of the Russia–Ukraine war on the transformation of the European Union's foreign and security policy and to identify the key factors shaping the EU's capabilities and limitations as a security actor.

The study is based on a qualitative research design and employs a combination of document analysis, comparative analysis, and historical-analytical methods. The research examines official European Union documents, strategic policy papers, reports of international organizations, and contemporary academic literature. The theoretical framework draws upon Neorealism, Liberal Institutionalism, and Constructivism, enabling an assessment of the influence of the balance of power, institutional capacities, and normative factors on the development of the European Union's security policy.

The findings demonstrate that the Russia–Ukraine war has significantly accelerated the transformation of the EU's security policy and reinforced the importance of defence capabilities, strategic autonomy, and energy security. The European Union has gradually shifted from a policy primarily based on economic and diplomatic instruments toward a more

¹ Corresponding author.

E-mail addresses: miranda.mikadze@ciu.edu.ge (M.Mikadze).

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0540-1615>

comprehensive security approach encompassing military, cyber, hybrid, energy, and information security challenges.

The research concludes that the European Union is at a historic turning point, facing the choice between maintaining its traditional role as primarily an economic and political union or evolving into a fully-fledged security actor. The Russia–Ukraine war has reaffirmed the importance of collective defence and highlighted the necessity of further strengthening the European Union's security policy to ensure long-term European stability and resilience.

ევროკავშირის უსაფრთხოების გამოწვევები, რუსეთ - უკრაინის ომის კონტექსტში

მირანდა მიქაძე^{ა2}

^ა პოლიტიკის მეცნიერების დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი
კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი

გელა გიორგაძე^ბ

^ბ პოლიტიკის მეცნიერების დოქტორი, ასისტენტ-პროფესორი
კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი

სტატიის შესახებ	აბსტრაქტი
<i>საკვანძო სიტყვები:</i> ევროკავშირი რუსეთ-უკრაინის ომი ევროპული უსაფრთხოება საერთო უსაფრთხოებისა და თავდაცვის პოლიტიკა (CSDP) ჰიბრიდული საფრთხეები	რუსეთ-უკრაინის ომმა მნიშვნელოვნად შეცვალა ევროპის უსაფრთხოების გარემო და გამოავლინა ევროპული უსაფრთხოების არქიტექტურის წინაშე არსებული სისტემური გამოწვევები. კონფლიქტმა ნათლად წარმოაჩინა, რომ ცივი ომის შემდგომ ჩამოყალიბებული ევროპული უსაფრთხოების მოდელი, რომელიც დიდწილად ეფუძნებოდა საერთაშორისო სამართლის პრინციპებს, ეკონომიკურ ურთიერთდამოკიდებულებასა და თანამშრომლობით უსაფრთხოებას, ახალი ტიპის საფრთხეების წინაშე აღმოჩნდა. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, კვლევის მიზანს წარმოადგენს, ევროკავშირის საგარეო და უსაფრთხოების პოლიტიკის ტრანსფორმაციაზე, რუსეთ-უკრაინის ომის გავლენის ანალიზი და იმ ძირითადი ფაქტორების იდენტიფიცირება, რომლებიც განსაზღვრავენ ევროკავშირის, როგორც უსაფრთხოების აქტორის შესაძლებლობებს. კვლევა ეფუძნება თვისებრივ კვლევით დიზაინს და აერთიანებს დოკუმენტური ანალიზის, შედარებითი ანალიზისა და ისტორიულ-ანალიტიკური მეთოდების კომბინაციას. კვლევის ფარგლებში გაანალიზებულია ევროკავშირის ოფიციალური დოკუმენტები, სტრატეგიული კონცეფციები, საერთაშორისო ორგანიზაციების ანგარიშები და თანამედროვე სამეცნიერო ლიტერატურა. თეორიულ საფუძვლად გამოყენებულია ნეორეალიზმის, ლიბერალური ინსტიტუციონალიზმისა და კონსტრუქტივიზმის მიდგომები, რაც შესაძლებლობას იძლევა შეფასდეს ევროკავშირის უსაფრთხოების

² ავტორი კორესპონდენტი.

ელექტრონული ფოსტა: miranda.mikadze@ciu.edu.ge (მ.მიქაძე).

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0540-1615>

პოლიტიკის ფორმირებასა და განვითარების არსებული ფაქტორები, ძალთა ბალანსის და ინსტიტუციური შესაძლებლობების კუთხით.

კვლევის შედეგებმა აჩვენა, რომ რუსეთ-უკრაინის ომმა მნიშვნელოვნად დააჩქარა ევროკავშირის უსაფრთხოების პოლიტიკის ტრანსფორმაცია და გაზარდა თავდაცვის შესაძლებლობების, სტრატეგიული ავტონომიისა და ენერგეტიკული უსაფრთხოების მნიშვნელობა. ევროკავშირი ეტაპობრივად გადავიდა ეკონომიკურ და დიპლომატიურ ინსტრუმენტებზე დაფუძნებული პოლიტიკიდან, გაცილებით კომპლექსურ უსაფრთხოების მოდელზე, რომელიც მოიცავს სამხედრო, კიბერუსაფრთხოების, ჰიბრიდული, ენერგეტიკული და საინფორმაციო საფრთხეების მართვას. დამატებით, კვლევის პროცესში გამოვლინდა არსებული გამოწვევები, რომლებიც პარტნიორ სახელმწიფოებს შორის განსხვავებული სტრატეგიული ხედვებიდან და სამხედრო შესაძლებლობებიდან გამომდინარეობს.

კვლევის შედეგები მიუთითებს, რომ ევროკავშირი დგას ისტორიული არჩევანის წინაშე: შეინარჩუნოს ძირითადად ეკონომიკურ-პოლიტიკური გაერთიანების ფუნქცია თუ ჩამოყალიბდეს სრულფასოვან უსაფრთხოების აქტორად. იქიდან გამომდინარე, რომ თანამედროვე უსაფრთხოების გარემო მრავალგანზომილებიან მიდგომას მოითხოვს, რომელიც აერთიანებს სამხედრო შესაძლებლობებს, დიპლომატიას, ეკონომიკურ მდგრადობას, ენერგეტიკულ დამოუკიდებლობასა და ჰიბრიდული საფრთხეების ეფექტიან მართვას, მნიშვნელოვანია, რომ საკითხისადმი მიდგომა სტრატეგიულ დონეზე სწორედ იქნეს შეფასებული. რუსეთ-უკრაინის ომმა კიდევ ერთხელ წარმოაჩინა კოლექტიური თავდაცვის მნიშვნელობა და ევროკავშირის უსაფრთხოების პოლიტიკის შემდგომი გაძლიერების აუცილებლობა, რათა უზრუნველყოფილ იქნეს ევროპული სტაბილურობა და უსაფრთხოება.

1. შესავალი

რუსეთის ფედერაციის მიერ უკრაინის წინააღმდეგ დაწყებულმა სრულმასშტაბიანმა ომმა მნიშვნელოვნად შეცვალა ევროპის უსაფრთხოების გარემო და დღის წესრიგში დააყენა ევროკავშირის უსაფრთხოების პოლიტიკის გადაფასების აუცილებლობა. ევროპული უსაფრთხოების არქიტექტურის წინაშე შექმნილი ვითარება წარმოადგენს სისტემურ გამოწვევას, რომელმაც ცხადყო, რომ გლობალიზაციის პროცესებმა ვერ უზრუნველყო იმ ფუნდამენტური უსაფრთხოების პრობლემების პრევენცია, რომლებიც ომის შედეგად გამოიკვეთა. ევროკავშირი აღმოჩნდა სამხედრო, პოლიტიკური, ეკონომიკური, ენერგეტიკული, კიბერ და ჰიბრიდული გამოწვევების წინაშე, რომელთა ერთობლიობაც

უსაფრთხოების არქიტექტურის ახლებურად გააზრებისა და მისი შემდგომი განვითარების საჭიროებას განაპირობებს.

ნაშრომის მიზანს წარმოადგენს, გააანალიზოს რუსეთ-უკრაინის ომის გავლენა ევროკავშირის უსაფრთხოების პოლიტიკაზე და გამოავლინოს ის ძირითადი გამოწვევები, რომლებიც აფერხებს ეფექტიანი და ერთიანი უსაფრთხოების პოლიტიკის ჩამოყალიბებას.

კვლევის სიახლეს წარმოადგენს ევროკავშირის მიერ მიღებული ახალი უსაფრთხოების ინსტრუმენტების — Strategic Compass (European Union, 2022), და REPowerEU (European Commission, 2022), ერთიან კონტექსტში განხილვა, როგორც უსაფრთხოების მრავალგანზომილებიანი პოლიტიკის მნიშვნელოვანი მექანიზმებისა. კვლევა ასევე აფასებს ამ ინსტრუმენტების გავლენას ევროკავშირის უსაფრთხოების პოლიტიკის ტრანსფორმაციასა და თანამედროვე ევროპული უსაფრთხოების არქიტექტურის ფორმირებაზე.

ნაშრომში განხილულია რუსეთ-უკრაინის ომის გავლენის შედეგები ევროკავშირის უსაფრთხოების გარემოზე, რომლის ფარგლებშიც ყურადღება გამახვილებულია რუსეთის ფედერაციის წინააღმდეგ დაწესებულ სანქციებზეც. დასკვნით ნაწილში გამოკვეთილია ის ძირითადი სტრატეგიული მიმართულებები, რომელთა განვითარება აუცილებელია ევროკავშირის უსაფრთხოების სისტემის გასაძლიერებლად და გრძელვადიან პერსპექტივაში ევროპული სტაბილურობის უზრუნველსაყოფად.

ნაშრომის ფარგლებში წარმოდგენილი ანალიზი პასუხობს შემდეგ ძირითად საკვლევ კითხვას: როგორ შეცვალა რუსეთ-უკრაინის ომმა ევროკავშირის უსაფრთხოების პოლიტიკა და რა ძირითადი გამოწვევების წინაშე დგას ევროკავშირი თანამედროვე ევროპული უსაფრთხოების არქიტექტურის კონტექსტში?

ნაშრომი ხელს უწყობს ევროკავშირის უსაფრთხოების პოლიტიკის, ევროპული უსაფრთხოების არქიტექტურისა და რუსეთ-უკრაინის ომის შედეგად წარმოქმნილი უსაფრთხოების გამოწვევების შესახებ არსებული სამეცნიერო ცოდნის გაღრმავებას. ამასთანავე, კვლევა ქმნის თეორიულ და ანალიტიკურ საფუძველს ევროკავშირის უსაფრთხოების პოლიტიკის შემდგომი განვითარების ტენდენციებისა და პერსპექტივების შეფასებისთვის.

2. კვლევის მეთოდები

კვლევა ეფუძნება თვისებრივ კვლევით დიზაინს და აერთიანებს სოციალურ მეცნიერებებში გავრცელებულ რამდენიმე მეთოდოლოგიურ მიდგომას, რაც საშუალებას იძლევა, რუსეთ-უკრაინის ომის კონტექსტში სიღრმისეულად გაანალიზდეს ევროკავშირის უსაფრთხოების გარემოში მიმდინარე ცვლილებები.

კვლევის ცენტრალურ კომპონენტს წარმოადგენს შედარებითი ანალიზის მეთოდი, რომელიც გამოიყენება სხვადასხვა პერიოდსა და პოლიტიკურ კონტექსტში ევროკავშირის უსაფრთხოების პოლიტიკის ტრანსფორმაციის შესაფასებლად. აღსანიშნავია, რომ კვლევა ანალიზებს, ერთი მხრივ, 2022 წლამდე ევროკავშირის უსაფრთხოების პოლიტიკის ძირითად მახასიათებლებს და, მეორე მხრივ, რუსეთის ფედერაციის მიერ უკრაინის წინააღმდეგ დაწყებული სრულმასშტაბიანი ომის შემდგომ პერიოდს. შედარებითი ანალიზის ფარგლებში განხილულია ევროკავშირის მიდგომები, თავდაცვის შესაძლებლობების გაძლიერების, სტრატეგიული ავტონომიის, ენერგეტიკული უსაფრთხოებისა და ჰიბრიდული საფრთხეების მართვის მიმართულებებით.

დამატებით, შედარებითი ანალიზი მოიცავს სხვადასხვა პერიოდში ევროკავშირის უსაფრთხოების სტრატეგიულ დოკუმენტებში ასახული პრიორიტეტების ცვლილების შესწავლას, მათ შორის „ევროკავშირის გლობალური სტრატეგიის (2016)“ (European External Action Service, 2016) და „სტრატეგიული კომპასის (2022)“ შედარებით ანალიზს. კვლევა ასევე ითვალისწინებს წევრ სახელმწიფოებს შორის განსხვავებული უსაფრთხოების ხედვების შეფასებას, განსაკუთრებით იმ საკითხებთან მიმართებით, რომლებიც უკავშირდება თავდაცვის ხარჯებს, ჩრდილო-ატლანტიკური ალიანსის როლს და ევროკავშირის სტრატეგიული ავტონომიის ხარისხს.

კვლევის პროცესში ასევე გამოიყენება ისტორიულ-ანალიტიკური მეთოდი, რომელიც მნიშვნელოვანია ევროკავშირის უსაფრთხოების პოლიტიკის თანამედროვე ტრანსფორმაციის შესაფასებლად, ვინაიდან მისი სრულყოფილი გააზრება შეუძლებელია ისტორიული განვითარების ეტაპების გათვალისწინების გარეშე. აღნიშნული მეთოდი საშუალებას იძლევა განისაზღვროს უსაფრთხოების პოლიტიკის ევოლუციის ძირითადი ეტაპები, მიზეზ-შედეგობრივი კავშირები და ის პოლიტიკური ფაქტორები, რომლებმაც განაპირობა არსებული ცვლილებები.

შერჩეული მეთოდოლოგიური მიდგომების კომბინაცია უზრუნველყოფს კვლევის სანდოობასა და ვალიდურობას, ვინაიდან სხვადასხვა ტიპის წყაროების, ოფიციალური დოკუმენტების, აკადემიური ლიტერატურისა და პოლიტიკის ანალიზის მასალების ურთიერთშედარება ამცირებს ერთ კონკრეტულ წყაროზე დამოკიდებულების რისკს და

ქმნის ევროკავშირის უსაფრთხოების პოლიტიკის ცვლილებების კომპლექსური შეფასების შესაძლებლობას.

კვლევა განხორციელდა რამდენიმე ეტაპად. პირველ ეტაპზე ჩატარდა ევროკავშირის საგარეო და უსაფრთხოების პოლიტიკის ისტორიული განვითარების ანალიზი, რომლის ფარგლებშიც განხილულ იქნა უსაფრთხოების პოლიტიკის ჩამოყალიბების ძირითადი ეტაპები.

მეორე ეტაპზე შეირჩა და გაანალიზდა 2022–2025 წლებში გამოქვეყნებული ევროკავშირის ოფიციალური დოკუმენტები, მათ შორის უსაფრთხოებისა და თავდაცვის სფეროს სტრატეგიული დოკუმენტები, ევროკავშირის ინსტიტუტების ანგარიშები და პოლიტიკის განმსაზღვრელი მასალები. აღნიშნული ეტაპის მიზანს წარმოადგენდა რუსეთ-უკრაინის ომიდან გამომდინარე ევროკავშირის უსაფრთხოების დღის წესრიგში მომხდარი ცვლილებების გამოვლენა და შეფასება.

მესამე ეტაპზე განხორციელდა შერჩეული დოკუმენტებისა და აკადემიური წყაროების თემატური და შედარებითი ანალიზი. შედარება განხორციელდა რამდენიმე ძირითადი მიმართულებით, როგორიცაა:

- ევროკავშირის უსაფრთხოების პოლიტიკის მიდგომები 2022 წლამდე და 2022 წლის შემდეგ;
- სტრატეგიულ დოკუმენტებში ასახული პრიორიტეტების ცვლილება;
- ევროკავშირის თავდაცვის შესაძლებლობების, სტრატეგიული ავტონომიის, ენერგეტიკული უსაფრთხოებისა და ჰიბრიდული საფრთხეების მართვის მექანიზმების განვითარება.

3. მეთოდოლოგიური ჩარჩო

წინამდებარე კვლევის თეორიული ჩარჩო ეფუძნება საერთაშორისო ურთიერთობებისა და უსაფრთხოების კვლევების რამდენიმე წამყვან თეორიულ მიდგომას, რომელთა ერთობლიობაც იძლევა ევროკავშირის უსაფრთხოების გამოწვევების კომპლექსური ანალიზის შესაძლებლობას. კვლევაში ძირითადად გამოყენებულია ნეორეალიზმის, ლიბერალური ინსტიტუციონალიზმისა და კონსტრუქტივიზმის ელემენტები, რაც უზრუნველყოფს, როგორც ძალაუფლების დინამიკის, ისე ინსტიტუციური იდენტობის ფაქტორების გათვალისწინებას. ნეორეალისტური თეორია მნიშვნელოვან ყურადღებას უთმობს საერთაშორისო სისტემის ანარქიულ ბუნებას და სახელმწიფოების უსაფრთხოების პრიორიტეტს. აღნიშნული მიდგომის ფარგლებში რუსეთის ფედერაციის ქმედებები

უკრაინის წინააღმდეგ განხილვა როგორც ძალთა ბალანსის შეცვლის მცდელობა და რეგიონული გავლენის გაფართოებისკენ მიმართული პოლიტიკა.

ნეორეალიზმი ასევე ხსნის, თუ რატომ აღიქვამს ევროკავშირი რუსეთის სამხედრო აგრესიას პირდაპირ საფრთხედ და რატომ ხდება თავდაცვითი შესაძლებლობების გაძლიერება ევროკავშირის უსაფრთხოების დღის წესრიგის ცენტრალური საკითხი (Mearsheimer, 2004).

ნაშრომში, კონსტრუქტივისტული მიდგომა გამოიყენება უსაფრთხოების აღქმის, ნორმებისა და იდენტობის როლის გასაანალიზებლად. კონსტრუქტივიზმის მიხედვით, საფრთხეები არ განისაზღვრება მხოლოდ მატერიალური ფაქტორებით, არამედ ყალიბდება პოლიტიკურ დისკურსში და კოლექტიურ აღქმებში. ზემოაღნიშნულ ჭრილში, ევროკავშირის უსაფრთხოების პოლიტიკა განიხილება, როგორც ღირებულებებზე დაფუძნებული სისტემა, რომელიც ეფუძნება დემოკრატიას, სუვერენიტეტს და საერთაშორისო სამართლის პატივისცემას. რუსეთის ფედერაციის მიერ განხორციელებული აგრესიული ქმედება უკრაინის წინააღმდეგ ზემოაღნიშნულ ღირებულებებს პირდაპირ უპირისპირდება, რაც აძლიერებს ევროკავშირის პოლიტიკური ერთიანობისა და მოქმედების ლეგიტიმაციას (Wendt, 1999).

ევროკავშირის უსაფრთხოების პოლიტიკის განხილვისას, ზემოაღნიშნული თეორიული ჩარჩო იძლევა შესაძლებლობას, ერთდროულად შეფასდეს ძალაუფლების ბალანსი, ინსტიტუციური შესაძლებლობები და იდენტობით განპირობებული ფაქტორები.

4. კვლევის შედეგების განხილვა

კვლევის ემპირიულ საფუძველს წარმოადგენს ევროკავშირის ინსტიტუტებისა და საერთაშორისო ორგანიზაციების ოფიციალური დოკუმენტები. კერძოდ, გაანალიზებულია ევროკომისიის ანგარიშები და დოკუმენტები, მათ შორის ყოველწლიური ანგარიშები, უკრაინის მხარდაჭერის, ენერგეტიკული უსაფრთხოებისა და კრიზისების მართვის მიმართულებით, ასევე ევროკავშირის საბჭოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები და დასკვნები, რომლებიც კავშირშია რუსეთის ფედერაციის მიერ განხორციელებულ აგრესიასთან და ევროკავშირის უსაფრთხოებისა და თავდაცვის პოლიტიკასთან.

ევროკავშირის უსაფრთხოების პოლიტიკის ტრანსფორმაციის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ეტაპს წარმოადგენს „სტრატეგიული კომპასი უსაფრთხოებისა და თავდაცვისთვის“, რომელიც მიზნად ისახავს ევროკავშირის თავდაცვითი შესაძლებლობების გაძლიერებას, კრიზისებზე რეაგირების გაუმჯობესებას და სტრატეგიული მდგრადობის გაზრდას (European Union, 2022).

რუსეთის ფედერაციის მიერ უკრაინის წინააღმდეგ განხორციელებული აგრესიის შემდეგ, ევროკავშირმა გააძლიერა უკრაინის პოლიტიკური, ეკონომიკური და ჰუმანიტარული მხარდაჭერა, ასევე გააფართოვა სანქციების პოლიტიკა რუსეთის ფედერაციის მიმართ. რუსეთის მხრიდან უკრაინის წინააღმდეგ განხორციელებულმა აგრესიამ ევროპის უსაფრთხოების არქიტექტურაში განსახორციელებელი ცვლილებების აუცილებლობა ცხადყო, რამაც ავტომატურად დააყენა დღის წესრიგში ევროკავშირის თავდაცვის შესაძლებლობების გაძლიერების აუცილებლობა.

კვლევამ აჩვენა, რომ რუსეთ-უკრაინის ომმა მნიშვნელოვნად შეცვალა ევროკავშირის უსაფრთხოების პოლიტიკა. კერძოდ, ომმა დააჩქარა ევროკავშირის უსაფრთხოების არქიტექტურის ტრანსფორმაცია, გამოკვეთა მისი სამხედრო დამოუკიდებლობის გაძლიერების საჭიროება და აჩვენა, რომ უსაფრთხოების მხოლოდ დიპლომატიურ და ეკონომიკურ ინსტრუმენტებზე დაყრდნობა საკმარისი არ არის. ომმა დააჩქარა ევროკავშირის თავდაცვითი შესაძლებლობების გაძლიერების, ერთიანი სტრატეგიული პოზიციის ჩამოყალიბების და ენერგოუსაფრთხოების კუთხით მიმდინარე რეფორმების პროცესი. მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ ევროკავშირი კვლავ დგას არაერთი გამოწვევის წინაშე, როგორცაა მაგალითად, წევრ სახელმწიფოებს შორის ინტერესთა განსხვავება, ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და ნატო-ს მხარდაჭერაზე დამოკიდებულება, ახალი ჰიბრიდული საფრთხეები და გეოსტრატეგიული დაუცველობა. თანამედროვე ევროპული უსაფრთხოების არქიტექტურის კონტექსტში, უმნიშვნელოვანესია ევროკავშირმა შეიმუშაოს სტრატეგიული, ყოვლისმომცველი და მრავალპლატფორმიანი უსაფრთხოების პოლიტიკა, რომელიც შესაძლებლობას მისცემს, მოახდინოს ეფექტური რეაგირება, როგორც არსებულ, ისე ახალი სახის საფრთხეებზე.

რუსეთ-უკრაინის ომმა ევროკავშირის საგარეო და უსაფრთხოების პოლიტიკაში მნიშვნელოვანი ცვლილებები გამოიწვია და მისი როლი ეტაპობრივად შეიცვალა, რომლის ფარგლებშიც ჩამოყალიბდა აქტიურ გეოპოლიტიკურ აქტორად. ტრანსფორმაციის პროცესში მიღებულ იქნა არაერთი მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილება, როგორცაა მაგალითად:

- 2022 წელს ევროკავშირმა შეიმუშავა იქნა „სტრატეგიული კომპასი“ (European Union, 2022), რომელმაც განსაზღვრა თავდაცვის შესაძლებლობების გაძლიერების, სწრაფი რეაგირების მექანიზმებისა და სტრატეგიული მდგრადობის განვითარების მიმართულებები;
- ევროპის მშვიდობის მექანიზმის (European Peace Facility) ფარგლებში განხორციელდა უკრაინისთვის სამხედრო დახმარების მიწოდება;

- რუსეთის ფედერაციის წინააღმდეგ დაწესდა უპრეცედენტო სანქციების პაკეტი;
- ენერგეტიკული დამოკიდებულების შემცირების კუთხით დაიგეგმა და განხორციელდა რიგი ღონისძიებები.

ევროკავშირის მიერ უკრაინისთვის კანდიდატი ქვეყნის სტატუსის მინიჭებამ 2022 წელს აჩვენა, რომ გაფართოების პოლიტიკა მხოლოდ ეკონომიკური ინტეგრაციის ინსტრუმენტი აღარ არის. პარალელურად, შვედეთისა და ფინეთის ჩრდილო-ატლანტიკურ ალიანსში გაწევრიანების გადაწყვეტილებამ, ისევე, როგორც ევროკავშირის წევრი სახელმწიფოების მხრიდან თავდაცვის ხარჯების ზრდამ, შეცვალა ევროპის უსაფრთხოების დღის წესრიგი. ზემოაღნიშნული ნაბიჯების გადადგმა ნათლად მიუთითებს იმაზე, რომ ევროკავშირი ცდილობს ეკონომიკური და ნორმატიული ძალის პარალელურად, განავითაროს უსაფრთხოების მიმართულებით არსებული შესაძლებლობები.

4.1. ევროკავშირის უსაფრთხოების პოლიტიკის კვლევის თეორიული და კონცეპტუალური ჩარჩო

ევროპის უსაფრთხოების არქიტექტურა წლების განმავლობაში მნიშვნელოვან ტრანსფორმაციას განიცდიდა. ცივი ომის პერიოდში ევროპულ კონტინენტზე უსაფრთხოების ძირითად აქტორებს წარმოადგენდნენ ჩრდილო-ატლანტიკური ალიანსი და ვარშავის პაქტი. ბერლინის კედლის დაცემამ და ბიპოლარული საერთაშორისო სისტემის დასრულებამ საფუძველი დაუდო უსაფრთხოების ახალი გარემოს ჩამოყალიბებას, რომელშიც მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ, ერთი მხრივ, ჩრდილო-ატლანტიკური ალიანსი და, მეორე მხრივ, ევროკავშირი. ზემოაღნიშნული აქტორების ინსტიტუციური მდგრადობა და ადაპტაციის უნარი მნიშვნელოვან ფაქტორად იქცა ევროპული უსაფრთხოების სისტემის შენარჩუნების პროცესში.

ამასთანავე, აღსანიშნავია ეუთო-ს როლი, რომელიც 1990-იან წლებში აქტიურად მონაწილეობდა კონფლიქტების პრევენციისა და მშვიდობის შენარჩუნების კუთხით, თუმცა იქიდან გამომდინარე, რომ თანამედროვე სამყაროში მისი გავლენა შემცირებულია, მისი ფუნქცია აღარ განიხილება ევროპული უსაფრთხოების მთავარ განმსაზღვრელ აქტორად (Hauser & Kernic, 2006).

რეალიზმის სკოლის ერთ-ერთი გავლენიანი წარმომადგენელი ჯონ მერშაიმერი მიიჩნევს, რომ ცივი ომის შემდგომი წესრიგი თანდათანობით შეიცვალა და საერთაშორისო სისტემა უფრო კონკურენტულ და მულტიპოლარულ ხასიათს იძენს. აღნიშნულ პირობებში დიდი სახელმწიფოები ცდილობენ საკუთარი გავლენის სფეროების გაფართოებას, ხოლო მცირე

სახელმწიფოები ცდილობენ თავიდან აიცილონ უსაფრთხოების გარემოს დესტაბილიზაციის შედეგები. რუსეთის ფედერაციის მიერ ჩრდილო-ატლანტიკური ალიანსისა და ევროკავშირის აღმოსავლეთით გაფართოების აღქმა როგორც საფრთხე, წარმოადგენს იმ გეოპოლიტიკური დაპირისპირების ერთ-ერთ საფუძველს, რომელმაც საბოლოოდ გავლენა მოახდინა ევროპის უსაფრთხოების არქიტექტურაზე.

კოლექტიური უსაფრთხოების კონცეფციის მიხედვით, საერთაშორისო სტაბილურობა დამოკიდებულია სახელმწიფოთა მზადყოფნაზე, დაიცვან საერთო წესები და თავი შეიკავონ აგრესიული მოქმედებებისგან. ენდრიუ ჰარელი აღნიშნავს, რომ კოლექტიური უსაფრთხოების მთავარ მიზანს წარმოადგენს ისეთი მექანიზმების შემუშავება, რომლებიც ხელს შეუწყობს აგრესიის პრევენციასა და მშვიდობის შენარჩუნებას (ჰარელი, 2004). თანამედროვე საერთაშორისო გარემოში მიმდინარე კონფლიქტები კიდევ ერთხელ წარმოაჩენს უსაფრთხოების სისტემური მიდგომის მნიშვნელობას.

რუსეთის ფედერაციის მიერ უკრაინის წინააღმდეგ დაწყებულმა სრულმასშტაბიანმა ომმა ძირეულად შეცვალა ევროპის უსაფრთხოების რეალობა და კითხვის ნიშნის ქვეშ დააყენა ის პრინციპები, რომლებზეც მეორე მსოფლიო ომის შემდგომი ევროპული უსაფრთხოების სისტემა იყო დაფუძნებული. აღნიშნულმა მოვლენამ ევროკავშირის უსაფრთხოების პოლიტიკის კვლევა განსაკუთრებით აქტუალური გახადა როგორც აკადემიური, ისე პრაქტიკული თვალსაზრისით.

ევროკავშირის უსაფრთხოების პოლიტიკის კვლევა რამდენიმე ეტაპად განვითარდა. თავდაპირველად აკადემიური დისკურსი ძირითადად კონცენტრირებული იყო ევროკავშირის, როგორც უსაფრთხოების აქტორის, შესაძლებლობებზე, ინსტიტუციურ შეზღუდვებსა და ნატოსთან ურთიერთობაზე. ცივი ომის დასრულების შემდეგ ევროკავშირის საერთო უსაფრთხოებისა და თავდაცვის პოლიტიკის (CSDP) განვითარების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მკვლევრად მიიჩნევა ჯოლიონ ჰოუორთი (Howorth, 2019), რომელიც ყურადღებას ამახვილებს ევროკავშირის სამხედრო შესაძლებლობების განვითარებასა და ტრანსატლანტიკურ თანამშრომლობას შორის ბალანსის საკითხზე. მისი კვლევების მიხედვით, ევროკავშირი ცდილობდა საკუთარი უსაფრთხოების როლის გაძლიერებას, თუმცა პრაქტიკაში კვლავ მნიშვნელოვნად იყო დამოკიდებული ნატო-ს შესაძლებლობებზე, შესაბამისად, ევროკავშირის გავლენა ძირითადად ეფუძნებოდა დიპლომატიურ, ეკონომიკურ და ნორმატიულ ინსტრუმენტებს.

2014 წლის ყირიმის ანექსიის შემდეგ, ხოლო განსაკუთრებით 2022 წლის ომის შემდგომ პერიოდში, უსაფრთხოების კუთხით არსებულ კვლევებში ცენტრალურ საკითხად იქცა ევროკავშირის სტრატეგიული ავტონომიის კონცეფცია. დანიელ ფიოტი (Fiott, 2022) აღნიშნავს, რომ სტრატეგიული ავტონომია არ გულისხმობს ნატოსგან დამოუკიდებლობას,

არამედ ევროკავშირის შესაძლებლობას, თავად განსაზღვროს საკუთარი ინტერესები და ეფექტიანად იმოქმედოს კრიზისების დროს. აღნიშნული კონცეფცია მოიცავს არა მხოლოდ სამხედრო შესაძლებლობებს, არამედ ტექნოლოგიურ, ეკონომიკურ და პოლიტიკურ მდგრადობასაც.

რუსეთ-უკრაინის ომის ფონზე, ევროკავშირის უსაფრთხოების პოლიტიკის კვლევის ფოკუსი მნიშვნელოვან ცვლილებებს განიცდის. თანამედროვე მკვლევრები ყურადღებას ამახვილებენ ევროკავშირის გადასვლაზე გაცილებით აქტიური უსაფრთხოების მოდელისკენ. ნიკლას ჰელვიგი (Helwig, 2023) აღნიშნავს, რომ უკრაინაში მიმდინარე ომმა სტრატეგიული ავტონომიის საკითხი თეორიული დებატებიდან პრაქტიკული აუცილებლობის დონეზე გადაიყვანა. თანამედროვე კვლევებში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ევროკავშირის უსაფრთხოების არქიტექტურის მომავალს, თავდაცვითი შესაძლებლობების განვითარებას, ნატოსთან ურთიერთობის ფორმირებასა და ევროკავშირის როლის ზრდას. ამრიგად, არსებული ლიტერატურის ანალიზი აჩვენებს, რომ ევროკავშირის უსაფრთხოების პოლიტიკის კვლევა, სამი ძირითადი მიმართულებით განვითარდა:

- ევროკავშირის, როგორც სტრატეგიული მოთამაშის;
- ევროკავშირის, როგორც უსაფრთხოების აქტორის;
- ევროკავშირის, როგორც სამხედრო-პოლიტიკური სუბიექტის.

2022–2025 წლებში სტრატეგიული ავტონომია ევროკავშირის უსაფრთხოების კვლევის ერთ-ერთ მთავარ მიმართულებად იქცა. Michał Rekowski-ის კვლევა აღნიშნულ კონცეფციას განიხილავს პრაქტიკული განხორციელების ჭრილში და მიუთითებს, რომ ევროკავშირი თანდათან გადადის ნორმატიული ძალის მოდელიდან უსაფრთხოების პრაქტიკული შესაძლებლობების გაძლიერების მოდელზე, რომელიც მოიცავს თავდაცვით, ტექნოლოგიურ, ენერგეტიკულ და ეკონომიკურ მდგრადობას (Rekowski, 2025).

რუსეთ-უკრაინის ომმა გამოავლინა ევროკავშირის უსაფრთხოების პოლიტიკის როგორც შესაძლებლობები ასევე გამოწვევები. კვლევა აჩვენებს, რომ ევროკავშირი ეტაპობრივად გადადის ეკონომიკურ-დიპლომატიურ ინსტრუმენტებზე დაფუძნებული მიდგომიდან გაცილებით კომპლექსურ უსაფრთხოების მოდელზე, რომელიც მოიცავს თავდაცვას, ენერგეტიკულ უსაფრთხოებას, კიბერუსაფრთხოებასა და ჰიბრიდული საფრთხეების მართვას. ამასთანავე, სტრატეგიული ავტონომიის გაძლიერება კვლავ მნიშვნელოვან გამოწვევად რჩება წევრ სახელმწიფოებს შორის განსხვავებული ინტერესებისა და ნატოზე დამოკიდებულების გამო.

4.2. ევროკავშირის უსაფრთხოების პოლიტიკის ევოლუცია: XX–XXI საუკუნეების განვითარების ძირითადი ეტაპები

ევროკავშირის საგარეო და უსაფრთხოების პოლიტიკის ჩამოყალიბება ხანგრძლივი და მრავალსაფეხურიანი პროცესის შედეგია, შესაბამისად, პროცესის სიღრმისეულად აღსაქმელად უმნიშვნელოვანესია ისტორიული რაკურსის განხილვა, რაც თავის მხრივ, დაგვეხმარება უსაფრთხოების კუთხით არსებული გამოწვევების გაანალიზებაში.

ევროპული ინტეგრაციის პროცესი თავდაპირველად ეკონომიკურ თანამშრომლობაზე იყო ორიენტირებული, თუმცა XX საუკუნის მეორე ნახევრიდან უსაფრთხოების მიმართულებამაც მნიშვნელოვანი ადგილი დაიკავა. ევროპულ უსაფრთხოების პოლიტიკას 1950-იან წლებში ჩაეყარა საფუძველი, რომლის მიზანსაც საფრანგეთსა და გერმანიას შორის ეკონომიკური თანამშრომლობის გზით კონფლიქტის პრევენცია წარმოადგენდა. მიუხედავად იმისა, რომ სამხედრო კუთხით უსაფრთხოება ნატო-ს ფარგლებში განიხილებოდა, ევროპულმა სახელმწიფოებმა დაიწყეს საგარეო პოლიტიკის კოორდინაცია, ხოლო 1970-იან წლებში ჩამოყალიბდა ევროპული პოლიტიკური თანამშრომლობა, რომელიც საგარეო და უსაფრთხოების პოლიტიკის ერთიანი ხედვის შექმნას ისახავდა მიზნად.

ცივი ომის დასრულებამ, რომელმაც, ერთი მხრივ, გერმანიის გაერთიანება და, მეორე მხრივ, ვარშავის პაქტის გაუქმება გამოიწვია, ერთიანი ევროპის იდეის მომხრეები ახალი გამოწვევების წინაშე დააყენა. საბჭოთა კავშირის დაშლით და მის ფონზე დამოუკიდებელი და სუვერენული სახელმწიფოების დაბადებით, ევროგაერთიანების მომხრეები ერთგვარი დილემის წინაშე აღმოჩნდნენ. გასათვალისწინებელი იყო ის ფაქტი, რომ ახლად შექმნილი და სუსტი ეკონომიკის მქონე სახელმწიფოების მათ რიგებში სწრაფი გაერთიანება, საკმაოდ მძიმე ტვირთად დააწევბოდა ევროპული ქვეყნების, როგორც ეკონომიკურ, ასევე სოციალურ კეთილდღეობას (Keylor, 2011). გარდა ზემოაღნიშნულისა ასევე ნათელი გახდა, რომ ცივი ომის დასრულებასთან ერთად, საჭიროებას წარმოადგენდა უშუალოდ საერთო ევროპული ოჯახის ინიციატივის გარშემო გაერთიანებაც, რომელსაც საბოლოო ჯამში უნდა უზრუნველყო ერთიანი და მდგრადი სისტემის ჩამოყალიბება. 1991 წელს ქალაქ მაასტრიხტში ევროპულ საბჭოზე მიღწეულმა შეთანხმებამ უზრუნველყო ევროპული გაერთიანების ევროკავშირით შეცვლა. მიუხედავად იმისა, რომ ხელშეკრულება სოციალურ-ეკონომიკურ საკითხებთან ერთად ერთიანი საგარეო და უსაფრთხოების პოლიტიკის ჩამოყალიბების საფუძველსაც ქმნიდა, მისი რატიფიცირება წევრ სახელმწიფოებში მნიშვნელოვან პოლიტიკურ დებატებსა და საზოგადოებრივ წინააღმდეგობასთან იყო დაკავშირებული.

განსაკუთრებით რთული აღმოჩნდა სახალხო რეფერენდუმებისა და საპარლამენტო დამტკიცების ეტაპები, რამაც ხელშეკრულების ამოქმედება გაართულა. აღსანიშნავია, რომ ევროკავშირის ძირითად მიზანს მშვიდობისა და ეროვნული ღირებულებების დაცვა, მოქალაქეების კეთილდღეობაზე, უსაფრთხოებაზე და სამართლიანობაზე ზრუნვა წარმოადგენს, ხოლო ღირებულებები თავისუფლებას, დემოკრატიას, თანასწორობას, კანონის უზენაესობასა და ადამიანის უფლებების დაცვას ეფუძნება.

თანამედროვე მსოფლიოში ევროკავშირის ინტერესები ხალხთა შორის სოლიდარობას, ურთიერთპატივისცემასა და საერთაშორისო სამართლის ფუნდამენტურ წესებს ეფუძნებოდა. აქვე აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ცივი ომის შემდგომ ევროპის კონტინენტზე ეთნიკური ნაციონალიზმის ტალღის გაძლიერებამ, სახელმწიფოს დაშლაც კი გამოიწვია. საწყის ეტაპზე, კონფლიქტის დასარეგულირებლად, დიპლომატიური გზები ვერ იქნა გამონახული, შესაბამისად, მხოლოდ ნატო-ს საჭიერო ძალების გამოყენებით გახდა შესაძლებელი, დაპირისპირებულ მხარეებს შორის ომის შეწყვეტის მიღწევა. მიუხედავად ზემოაღნიშნული ფაქტისა, XX საუკუნის ბოლოს ევროკავშირის წევრმა სახელმწიფოებმა თავდაცვის სფეროზე გაწეული დანახარჯები დაახლოებით 22%-ით შეამცირეს, რაც ცივი ომის დასრულების შემდეგ უსაფრთხოების გარემოში მომხდარ ცვლილებებსა და სამხედრო ხარჯების ოპტიმიზაციის ტენდენციას ასახავდა (Keylor, 2011).

განვითარებულმა მოვლენებმა საერთაშორისო საზოგადოებას, თანამედროვე შეიარაღებული კონფლიქტების მრავალფეროვანი ფორმები დაანახა, მათ შორის გამოყოფის და სახელმწიფო სუვერენიტეტის აღიარების კუთხით. 1990-იან წლებში ევროკავშირის წინაშე მდგარმა საგარეო-პოლიტიკურმა და უსაფრთხოების გამოწვევებმა, ნათლად გამოავლინა ევროპული უსაფრთხოებისა და თავდაცვის ეფექტიანი პოლიტიკის აუცილებლობა. ზემოაღნიშნული პერიოდის საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ განწყობებს კარგად ასახავდა ლუქსემბურგის საგარეო საქმეთა მინისტრის, ჟაკ პუსის, განცხადება: „*ეს არის ევროპის საათი და არა ამერიკის*“ (Gompert, 1994). მიუხედავად პოლიტიკური ამბიციისა, ევროკავშირმა ევროპის კონტინენტზე ვერ შეძლო მშვიდობისმყოფელისა და შუამავლის როლის ეფექტიანად შესრულება. ამას, ერთი მხრივ, წევრ სახელმწიფოებს შორის არსებული პოლიტიკური უთანხმოებები, ხოლო მეორე მხრივ, შეზღუდული სამხედრო შესაძლებლობები განაპირობებდა. ბალკანეთი ევროპის კონტინენტის ერთ-ერთ ყველაზე რთულ და არასტაბილურ რეგიონად ჩამოყალიბდა, ხოლო ეთნიკური, პოლიტიკური და ისტორიული ფაქტორების ერთობლიობამ ხელი შეუწყო, რომ უსაფრთხოების გარემო საკმაოდ კომპლექსური გამხდარიყო.

1992 წლის 1 მარტს ჩატარებული რეფერენდუმის ფარგლებში მოსახლეობამ მხარი დაუჭირა ბოსნია და ჰერცეგოვინის სახელმწიფოს დამოუკიდებლობას, რომელსაც ბოიკოტი გამოუცხადა ქვეყანაში მცხოვრებმა სერბმა მოსახლეობამ. იქიდან გამომდინარე, რომ

სერბები ცდილობდნენ დასახლებული რეგიონების გაკონტროლებას, მოუწიათ დაპირისპირებაში შესვლა მოსახლეობის სხვა ნაწილთან. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ბოსნიაში მცხოვრები ხორვატების მხარდაჭერაში მნიშვნელოვანი როლი ეკისრებოდა ხორვატიის რესპუბლიკას, რომელიც მათ როგორც ცოცხალი ძალით, ისე შეიარაღებით უზრუნველყოფდა (აბაშიძე, 2012). საერთაშორისო პოლიტიკურ და სამართლებრივ დისკურსში დამკვიდრდა ტერმინი „ეთნიკური წმენდა“, რომელიც მოიცავდა მოსახლეობის იძულებით განდევნას მათი საცხოვრებელი ადგილებიდან, შეიარაღებული კონფლიქტის წარმოებას საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლის, მათ შორის ქენევის კონვენციებით დადგენილი წესების, დარღვევით, მშვიდობიანი მოსახლეობის მკვლელობასა და სისტემატურ სექსუალურ ძალადობას. ევროკავშირის მხრიდან ბოსნია - ჰერცეგოვინის მიმართ დახმარება, მთელი ომის განმავლობაში არ შეწყვეტილა, თუმცა მიუხედავად ყველა მცდელობისა, ომის შედეგად ორ მილიონზე მეტი ადამიანი იძულებით გადაადგილებულ პირად ან ლტოლვილად იქცა, ხოლო ქვეყნის მასშტაბით ინფრასტრუქტურის მნიშვნელოვანი ნაწილი განადგურდა (Keylor, 2011). 1998 წლის 4 დეკემბერს დიდი ბრიტანეთის პრემიერ-მინისტრმა და საფრანგეთის პრეზიდენტმა ერთობლივი დეკლარაცია გამოაქვეყნეს, რომელიც ითვალისწინებდა ნატოსგან განცალკევებული დამოუკიდებელი სამხედრო შესაძლებლობების განვითარებას. იქიდან გამომდინარე, რომ ევროკავშირის უსაფრთხოების დიაპაზონი ფართო სპექტრით იყო წარმოდგენილი, აქცენტი მშვიდობასა და სტაბილურობაზე გაკეთდა. მიუხედავად იმისა, რომ საწყის ეტაპზე ევროკავშირის მცდელობები ბოსნიაში წარუმატებელი აღმოჩნდა, თანმიმდევრულმა, ეფექტურმა და მიუკერძოებლობის პრინციპზე დაყრდნობილმა საგარეო პოლიტიკამ, საბოლოოდ კონფლიქტის განმუხტვას შეუწყო ხელი.

ევროკავშირის უსაფრთხოების პოლიტიკა, ეკონომიკური ინტეგრაციიდან სამხედრო-პოლიტიკურ თანამშრომლობამდე, ეტაპობრივად განვითარდა. XX საუკუნეში მისი საფუძვლები ეკონომიკურ და პოლიტიკურ კოორდინაციას ეფუძნებოდა, ხოლო XXI საუკუნეში იგი გადაიქცა მრავალგანზომილებიან სისტემად. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, უსაფრთხოების პოლიტიკის დაგეგმვა ახალი საფრთხეების ფონზე მიმდინარეობს, რომლის ფარგლებშიც განსაკუთრებული ყურადღება შემდეგ მიმართულებებს ეთმობა:

- ენერგეტიკული უსაფრთხოება;
- კიბერუსაფრთხოება;
- დეზინფორმაცია.

ევროკავშირი ცდილობს ბალანსის დაცვას ნატოსთან თანამშრომლობასა და საკუთარი სტრატეგიული ავტონომიის გაძლიერებას შორის, რაც განსაზღვრავს მისი უსაფრთხოების პოლიტიკის მომავალ განვითარებას. ცივი ომის დასრულებისა და საერთაშორისო არენაზე

გლობალური მოთამაშეების დაპირისპირების ფონზე, რომლის ფარგლებშიც, რეგიონულ დონეზე მიმდინარე კონფლიქტები და ჰიბრიდული საფრთხეები ახალ გამოწვევას წარმოადგენენ, ევროპის კონტინენტის უსაფრთხოება, ჩრდილოატლანტიკური ალიანსის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ამოცანად იქცა.

4.3. რუსეთ-უკრაინის ომი და ევროკავშირის უსაფრთხოების გამოწვევები

რუსეთის ფედერაციის შეჭრამ უკრაინაში ცხადყო, რომ ცივი ომის შემდგომ ჩამოყალიბებული ევროპული უსაფრთხოების არქიტექტურა, რომელიც ეყრდნობოდა საერთაშორისო სამართლის პრინციპებს, არაეფექტურია. არსებული გამოწვევების ფონზე, მიმდინარეობს ევროკავშირსა და რუსეთის ფედერაციას შორის ურთიერთობის გადახედვა, რომელსაც ბოლო ოცდაათი წლის განმავლობაში ენერგეტიკული და ეკონომიკური ურთიერთდამოკიდებულება ედო საფუძვლად.

ევროკავშირი ცდილობს სიტუაციის მართვასა და კონტროლს დიპლომატიით, სანქციების დაწესებითა და უკრაინული მხარისთვის სამხედრო შეიარაღების მიწოდებით. ევროკავშირის ომმამხრიდან რუსეთის მიმართ გატარებულ პოლიტიკას, ევროკავშირის უმაღლესმა წარმომადგენელმა ჯოზეფ ბორელმა „გეოპოლიტიკური გამოღვიძება“ უწოდა, ხოლო ევროკავშირის ორმა წევრმა სახელმწიფომ, შვედეთმა და ფინეთმა შეცვალეს თავდაცვის პოლიტიკა და ნატოში გაწევრიანების შესახებ მიიღეს გადაწყვეტილება (Maurer, Richard, & Wright, 2023). მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ სანქციების პაკეტების ფარგლებში, სახელმწიფოებმა ეტაპობრივად დაიწყეს ეკონომიკური კავშირების შეწყვეტა რუსეთთან, მათ შორის უარი ითქვა ბუნებრივი აირის ექსპორტზეც. ევროკავშირის წევრი სახელმწიფოები, რომლებიც მნიშვნელოვნად იყვნენ დამოკიდებულნი რუსულ ბუნებრივ აირზე, აქტიურად დაკავდნენ, ენერგიის ალტერნატიული წყაროების მოძიებით (Meister, 2022).

ევროკავშირის აქცენტი უსაფრთხოებასთან და თავდაცვასთან მიმართებით, ძირითადად დაბალი ინტენსივობის კრიზისების მართვაზე იყო ორიენტირებული, შესაბამისად არ გააჩნდა სამხედრო დაგეგმვის, ოპერაციების მართვისა და კონტროლის შესაძლებლობები. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ნატო, ერთმნიშვნელოვნად იყო და რჩება თავდაცვის გარანტად. რუსეთ - უკრაინის ომმა გამოიწვია ევროკავშირის საგარეო და უსაფრთხოების პოლიტიკის გადახედვის აუცილებლობა. ევროკავშირის პოლიტიკური როლი, დაეფუძნა ისეთ ინსტიტუციურ მექანიზმებს, როგორიცაა საგარეო და უსაფრთხოების პოლიტიკა და ევროპული საბჭო. ზემოაღნიშნული სტრუქტურები უზრუნველყოფენ საგარეო პოლიტიკაში ერთიანი პოზიციის ფორმირებას, რაც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია კრიზისული სიტუაციების მართვისათვის. მიუხედავად განსხვავებული ეროვნული

ინტერესებისა, ორგანიზაციის ფარგლებში ფორმირდება ერთიანი საგარეო და უსაფრთხოების პოლიტიკა, რაც ზრდის მის ეფექტურობას საერთაშორისო არენაზე (Liszkowska, 2016).

ეკონომიკური სტაბილურობა ევროკავშირის მხრიდან განიხილება მნიშვნელოვან ინსტრუმენტად, ვინაიდან მიიჩნევა, რომ სწორი ეკონომიკური პოლიტიკა და ენერგოუსაფრთხოება ხელს უწყობს კრიზისების პრევენციასა და მართვას. საერთაშორისო არენაზე, სანქციების მეშვეობით ხორციელდება არა მხოლოდ ეკონომიკური ზეწოლა, არამედ პოლიტიკური გადაწყვეტილებების ფორმირებაც. რუსეთ-უკრაინის ომმა, ევროკავშირი ეტაპობრივად გარდაქმნა სტრატეგიული დონის მოთამაშედ. წლების განმავლობაში ევროკავშირის საგარეო და უსაფრთხოების პოლიტიკა ძირითადად „რბილ ძალაზე“ იყო ორიენტირებული. ზემოაღნიშნული მოცემულობიდან გამომდინარე, ევროკავშირი ცდილობს ეკონომიკური სიძლიერე გადააქციოს გეოპოლიტიკური ზეწოლის ინსტრუმენტად. რუსეთ-უკრაინის ომმა ნათლად აჩვენა, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია ენერგეტიკული დამოუკიდებლობა, როდესაც საკითხი უსაფრთხოების პოლიტიკას ეხება. უკრაინაზე კანდიდატი ქვეყნის სტატუსის მინიჭება ასევე აჩვენებს, რომ გაფართოების პოლიტიკა გახდა გარკვეულწილად გეოპოლიტიკური ინსტრუმენტი.

ევროკავშირის უსაფრთხოების პოლიტიკის განსაზღვრისას, მნიშვნელოვანია განსაკუთრებული ყურადღება იქნეს გამახვილებული კიბერსივრციდან მომდინარე საფრთხეებზე, ჰიბრიდული კუთხით არსებულ გამოწვევებზე, ენერგეტიკულ და ეკონომიკურ დამოუკიდებლობაზე და რუხი ზონებიდან მომდინარე რისკებზე, ვინაიდან გლობალიზაციის პროცესის გარკვეულწილად დასრულებასთან ერთად, წინა პლანზე წამოიწია თანამედროვე რეალიებზე მორგებული საერთაშორისო უსაფრთხოების ფორმირების პროცესმა. განვითარებულმა მოვლენებმა ცხადყო, რომ უსაფრთხოების უზრუნველყოფისთვის, ევროკავშირს მოუწევს მრავალსაფეხურიანი მიდგომით მოქმედება, რომელიც აერთიანებს პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, სამხედრო და ჰუმანიტარულ კომპონენტებს (Gorgiladze, 2024). ომის დაწყების დღიდან, ევროკავშირმა უკრაინელი ლტოლვილებისათვის მიზანმიმართულად დასახა და განახორციელა ჰუმანიტარული დახმარების პოლიტიკა, რომლის შედეგადაც მილიონობით უკრაინელმა ლტოლვილმა მიიღო დროებითი თავშესაფარი ევროკავშირის ქვეყნებში. მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ უკრაინელი ლტოლვილებისათვის ევროკავშირთან ერთად ამერიკის შეერთებულმა შტატებმაც და კანადამაც შეიმუშავეს ჰუმანიტარული პროგრამები, რომელთა ერთობლიობამაც პრაქტიკულად განსაზღვრა სოციალური და ჰუმანიტარული როლის მნიშვნელობა რეგიონში. ზემოაღნიშნულით საერთაშორისო სამართლისა და უსაფრთხოების სტაბილურობის პრინციპების დაცვასთან ერთად, ხაზი გაესვა ჰუმანიტარული როლის მნიშვნელობასაც.

XXI საუკუნეში სახეზეა ევროკავშირის უსაფრთხოების პოლიტიკის გარდასახვა ეკონომიკურიდან, გეოპოლიტიკურ განზომილებამდე. რუსეთ-უკრაინის ომმა მნიშვნელოვნად შეცვალა ევროკავშირის უსაფრთხოებისადმი მანამდე არსებული მიდგომები. ძალთა ბალანსის პრინციპის გათვალისწინებით, ეტაპობრივად ხორციელდება ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებში დამატებითი თავდაცვითი შესაძლებლობების განთავსება. პარალელურ რეჟიმში მიმდინარეობს ენერგეტიკული დამოუკიდებლობის კუთხით, დამატებითი ღონისძიებების გატარება და სტრატეგიულ მოქმედებათა ციკლის გადახედვა, რამაც ევროკავშირის წევრ ქვეყნებს უნდა გაუზიაროს დამოუკიდებლად მოქმედების შესაძლებლობა. გლობალური დონის გამოწვევებზე ადეკვატური რეაგირებისათვის, აუცილებელია მრავალფუნქციური და დინამიური სისტემის შემუშავება, რომელიც სტრატეგიული ერთიანობის და ინსტიტუციური კოორდინაციის საფუძვლებზე იქნება ორიენტირებული. ევროკავშირის წევრი სახელმწიფოების სტაბილურობა, დიდწილად არის და მომავალშიც იქნება დამოკიდებული, ინსტიტუციური შესაძლებლობების ეფექტურ მართვასა და კონტროლზე.

4.4. ევროკავშირის როლი ახალ უსაფრთხოების არქიტექტურაში

გლობალურ კონტექსტში ევროპული უსაფრთხოების სისტემის განხილვისას, მნიშვნელოვანია ფუნდამენტურად განისაზღვროს, მასში მოქმედ აქტორებს შორის ძალაუფლების გადანაწილების შესაძლებლობა. აქტორები, როგორც წესი, ძალაუფლების შენარჩუნებისას იყენებენ მათ განკარგულებაში არსებულ სხვადასხვა ფორმასა და ინსტრუმენტს. XXI საუკუნეში, საერთაშორისო უსაფრთხოების კუთხით არსებული მოცემულობის ახსნა, ძირითადად ორი თეორიული მიდგომით, კერძოდ რეალიზმისა და ლიბერალიზმის კუთხით მიმდინარეობს. უსაფრთხოებას ფართო კონტექსტში თუ განვიხილავთ და რეალიზმის პრიზმაში მოვაქცევთ, ერთმნიშვნელოვნად აღმოვაჩენთ, რომ ამერიკის შეერთებული შტატები კვლავ წარმოადგენს იმ ძალას, რომელსაც შესწევს უნარი, გლობალურ დონეზე უზრუნველყოს პროცესების მართვა და კონტროლი. მეორე მხრივ ლიბერალიზმის კუთხით საკითხის განხილვისას აღმოვაჩენთ, რომ ზემოაღნიშნული მიდგომა ემყარება იდეას, რომ მსოფლიო უსაფრთხოების სისტემამ განიცადა ცვლილებები, შესაბამისად, მულტიპოლარული დღის წესრიგი წარმოადგენს იმ მოცემულობას, რომელიც არსებულ რეალობაში განსაზღვრავს საერთაშორისო უსაფრთხოების კონტურებს. სწორედ ზემოაღნიშნული მიდგომების აღსაქმელად გამოიყენება ხშირ შემთხვევაში ე.წ. „ხისტი ძალისა“ და „რბილი ძალის“ ტერმინების გამოყენება, რომელიც თანამედროვე უსაფრთხოების პოლიტიკის განუყოფელ ნაწილად იქცა.

გლობალური უსაფრთხოების კონტექსტში ევროკავშირის როლის განსაზღვრისას, მნიშვნელოვანია გათვალისწინებულ იქნეს, რომ ევროკავშირი, თავისი უნიკალური

ფორმით, სახელმწიფოსა და საერთაშორისო ორგანიზაციას შორის გარკვეულ ადგილს იკავებს, ხოლო მისი მრავალფეროვანი მახასიათებლები ართულებს მის ერთიან კონტექსტში შეფასებას. ცივი ომის პერიოდში, გაცილებით ადვილი იყო ევროპის, როგორც ფუნქციის, ასევე როლის განსაზღვრა, ვინაიდან ძალთა ბალანსის კუთხით საერთაშორისო უსაფრთხოების სისტემას ორი დომინანტი ძალა, ერთი მხრივ ამერიკის შეერთებული შტატები და მეორე მხრივ საბჭოთა კავშირი განსაზღვრავდნენ, რომლის ფარგლებშიც ევროპა სტაბილურობის შენარჩუნებისთვის აუცილებელ სტრატეგიულ ადგილად მოიაზრებოდა. ზემოაღნიშნული რეალობის გათვალისწინებით, ევროპის სისუსტე უპირველეს ყოვლისა განპირობებულია იმით, რომ ამერიკის შეერთებული შტატებისა და რუსეთის ფედერაციისგან განსხვავებით, ევროკავშირის წევრმა სახელმწიფოებმა ცივი ომის დასრულების შემდეგ, დიდწილად შეიკავეს თავი სამხედრო შესაძლებლობების განვითარებისგან, რამაც პრაქტიკულად შეასუსტა მისი როლი გლობალურ მოთამაშეებთან მიმართებით. ძლიერი სამხედრო შესაძლებლობების არარსებობამ, ევროპა საერთაშორისო უსაფრთხოების ჭრილში სუსტ მოთამაშედ გადააქცია. აღსანიშნავია, რომ მიუხედავად გლობალიზაციის პროცესისა, სამხედრო და გეოპოლიტიკური ძალაუფლების მნიშვნელობა, საერთაშორისო უსაფრთხოების სისტემის განმსაზღვრელ კომპონენტად რჩება. ცივი ომის დასრულების შემდეგ, საერთაშორისო საზოგადოებაში არსებობდა მოსაზრება, რომ საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, ევროკავშირი ამერიკის შეერთებულ შტატებთან ერთად, მეორე ზესახელმწიფოს როლს დაიკავებდა, ვინაიდან თავად ევროკავშირში არსებობდა მიზანი, გაეფართოებინა საკუთარი ძალაუფლება, როგორც საგარეო, ასევე უსაფრთხოების პოლიტიკის კუთხით თუმცა, ევროკავშირის მხრიდან სამხედრო და გეოპოლიტიკური შესაძლებლობების განვითარებისა და ერთიანი პოლიტიკის ნაკლებობის ფონზე, დასახული მიზანი სამწუხაროდ მხოლოდ სურვილის დონემდე იქნა დაყვანილი, ხოლო ამერიკის შეერთებულ შტატებზე დამოკიდებულებამ საბოლოოდ განაპირობა ის მოცემულობა, რომელიც არსებულ რეალობას ასახავს, კერძოდ ამერიკის შეერთებული შტატების გარეშე ევროპული უსაფრთხოების უზრუნველყოფა საკმაოდ სერიოზულ გამოწვევას წარმოადგენს.

XXI საუკუნის კონფლიქტებმა, ევროპის დიდ ქალაქებში ტერორისტულმა თავდასხმებმა და არაბული სამყაროს არასტაბილურობამ, რომელიც გამოწვეული იყო ევროპის კართან „ისლამური სახელმწიფოს“ აღზევებით აჩვენა, რომ ევროკავშირის სამხედრო შესაძლებლობები საკმაოდ სუსტია იმისათვის, რომ როგორც დამოუკიდებელი აქტორი მათ გაუმკლავდეს. მისი სტრუქტურა ეწინააღმდეგება სახელმწიფოზე ორიენტირებულ კლასიკურ ძალაუფლების სტრუქტურას. მიუხედავად იმისა, რომ ევროკავშირს გააჩნია მრავალი შესაძლებლობა, რომელიც ცალკეული სახელმწიფოებისთვისაა განკუთვნილი, მისი აღქმა, როგორც დამოუკიდებელი სახელმწიფოსი შეუძლებელია. ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, საერთაშორისო უსაფრთხოების კონტექსტში,

ევროკავშირის მხოლოდ სამხედრო შესაძლებლობების განსაზღვრა ანალიზისთვის არასაკმარისია, შესაბამისად, „ხისტი“ და „რბილი“ ძალის ფენომენის გათვალისწინება თანაბრად მნიშვნელოვანია, როგორც საგარეო პოლიტიკური, ასევე საერთაშორისო უსაფრთხოების მიმართულებით. ზოგადად „რბილი ძალის“ შემთხვევაში კულტურის, პოლიტიკური ხედვისა და საგარეო პოლიტიკის კუთხით მიმართული ნაბიჯების ანალიზი, მნიშვნელოვან ფაქტორს წარმოადგენს. აქვე ხაზი უნდა გაესვას იმ გარემოებასაც, რომ საკმაოდ რთულია „ხისტი“ და „რბილი“ ძალის ფენომენის ერთმანეთისგან გამიჯვნა და მხოლოდ ერთ-ერთის გამოყენებით შესაძლო აქტორის მოქმედების გაანალიზება. ამერიკის შეერთებულ შტატებსაც და ევროკავშირსაც, გააჩნიათ „ხისტი“ და „რბილი“ ძალის ინსტრუმენტები, როგორც კულტურის, ასევე პოლიტიკური ხედვისა და საგარეო პოლიტიკის ჩამოყალიბებისა და წარმოების კუთხით. მიუხედავად იმისა, რომ ევროკავშირში არსებობს, როგორც დადებითი, ასევე უარყოფითი პოზიციები რუსეთის ფედერაციის მიმართ მკაცრი და პრინციპული პოზიციის დაკავებასთან დაკავშირებით, შესაძლებელია ითქვას, რომ მოქმედებათა ციკლთან მიმართებით, მიღწეულია ერთიანი და თანმიმდევრული მიდგომა.

მიუხედავად იმისა, რომ ევროკავშირი მნიშვნელოვან ეკონომიკურ ძალას წარმოადგენს და გააჩნია შესაძლებლობა კონკურენცია გაუწიოს ამერიკის შეერთებული შტატების დომინირებას კონტინენტზე, მისი შესაძლებლობები სამხედრო კომპონენტების თვალსაზრისით, კვლავაც მნიშვნელოვანწილად არის დამოკიდებული ევროკავშირის წევრი ქვეყნების ერთიანი პოლიტიკის შეთანხმებასა და აღსრულებაზე. ფაქტია, რომ უმეტეს შემთხვევაში გადაწყვეტილების მიღების პროცესი, ურთიერთკავშირშია ევროპული სახელმწიფოების მრავალმხრივ დამოკიდებულებაზე.

5. დასკვნა

რუსეთ-უკრაინის ომმა ევროკავშირის უსაფრთხოების პოლიტიკაში მნიშვნელოვანი ტრანსფორმაცია გამოიწვია და საერთაშორისო უსაფრთხოების სისტემის ფარგლებში, მისი როლი გააძლიერა. თუ 2022 წლამდე ევროკავშირი ძირითადად ეკონომიკურ და ნორმატიულ ძალად განიხილებოდა, რუსეთ-უკრაინის ომის შემდეგ, მან უსაფრთხოებისა და თავდაცვის სფეროში გაცილებით აქტიური, კოორდინირებული და პრაქტიკაზე ორიენტირებული პოლიტიკის განხორციელება დაიწყო. ცვლილებები გამოიხატა რამდენიმე მნიშვნელოვან გადაწყვეტილებაში. ევროკავშირმა მიიღო „სტრატეგიული კომპასი“ (European Union, 2022), რომელმაც განსაზღვრა ევროკავშირის უსაფრთხოებისა და თავდაცვის პოლიტიკის ძირითადი პრიორიტეტები, მათ შორის სწრაფი რეაგირების შესაძლებლობების განვითარება, კიბერუსაფრთხოების გაძლიერება და ჰიბრიდულ საფრთხეებზე ეფექტიანი რეაგირების მექანიზმების ჩამოყალიბება. გარდა

ზემოაღნიშნულისა, ევროკავშირმა მიიღო რუსეთის წინააღმდეგ უპრეცედენტო სანქციების პაკეტი, REPowerEU-ის ფარგლებში დაიწყო რუსულ ენერგორესურსებზე დამოკიდებულების შემცირება, გააძლიერა თანამშრომლობა ნატოსთან და მნიშვნელოვანი მხარდაჭერა აღმოუჩინა ევროპული თავდაცვითი ინდუსტრიის განვითარებასა და ერთობლივი სამხედრო შესყიდვების მექანიზმების გაფართოებას.

მიღებულმა გადაწყვეტილებებმა ცხადყო, რომ ევროკავშირი აღარ შემოიფარგლება მხოლოდ ეკონომიკური და დიპლომატიური ინსტრუმენტებით. იგი ეტაპობრივად ყალიბდება უსაფრთხოების სფეროში მოქმედ სტრატეგიულ აქტორად, რომელსაც შეუძლია სამხედრო, ენერგეტიკულ, კიბერ და ჰიბრიდულ გამოწვევებზე კოორდინირებული და მრავალგანზომილებიანი რეაგირება. ევროკავშირის საგარეო და უსაფრთხოების პოლიტიკა კვლავ უპირატესობას ანიჭებს კონფლიქტების მშვიდობიან და დიპლომატიურ მოგვარებას.

თავდაცვის პოლიტიკის შემდგომი განვითარება კვლავ დაკავშირებულია წევრ სახელმწიფოებს შორის ეროვნული ინტერესების, საფრთხეების განსხვავებული აღქმისა და სტრატეგიული პრიორიტეტების შეჯერების სირთულეებთან. ამასთანავე გასათვალისწინებელია, რომ თანამედროვე საერთაშორისო ურთიერთობებში, მხოლოდ სახელმწიფო აქტორებზე კონცენტრირება საკმარისად ვეღარ ჩაითვლება. არასახელმწიფო აქტორების მზარდი როლი, გლობალიზაციის პროცესები, კიბერსაფრთხეები, დეზინფორმაცია, ენერგეტიკული მოწყვლადობა და სხვა ჰიბრიდული გამოწვევები ადასტურებს, რომ XXI საუკუნის უსაფრთხოების გარემოში მხოლოდ სამხედრო ძალის გამოყენება არაეფექტურია. უსაფრთხოების უზრუნველყოფა მოითხოვს კომპლექსურ, მრავალდონიან და კოორდინირებულ მიდგომას, რომელიც აერთიანებს პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, ტექნოლოგიურ, სამხედრო და დიპლომატიურ ინსტრუმენტებს.

რუსეთ-უკრაინის ომმა არა მხოლოდ გამოავლინა ევროპული უსაფრთხოების სისტემის არსებული სისუსტეები, არამედ მნიშვნელოვნად დააჩქარა ევროკავშირის უსაფრთხოების პოლიტიკის ტრანსფორმაცია. კვლევა ადასტურებს, რომ ევროკავშირი ეტაპობრივად ყალიბდება უფრო ძლიერ და პასუხისმგებლიან უსაფრთხოების აქტორად, თუმცა მისი სტრატეგიული ავტონომიის სრულყოფილი განხორციელება კვლავ დამოკიდებულია წევრ სახელმწიფოებს შორის პოლიტიკური ერთიანობის გაძლიერებაზე, თავდაცვითი შესაძლებლობების განვითარებაზე და საერთაშორისო პარტნიორებთან, განსაკუთრებით ნატოსთან, ეფექტიან თანამშრომლობაზე.

განცხადება ხელოვნური ინტელექტის გამოყენების შესახებ: წინამდებარე სტატიის მომზადებისას ავტორებმა ChatGPT (OpenAI) გამოიყენეს მხოლოდ ტექსტის ენობრივი, გრამატიკული და სტილისტური მხარის გასაუმჯობესებლად, აგრეთვე საერთო სიცხადის უზრუნველსაყოფად. ხელოვნური ინტელექტის ინსტრუმენტი არ ყოფილა გამოყენებული კვლევის გენერირების, არგუმენტების განვითარებისა თუ დასკვნების ფორმულირებისთვის. ავტორებმა გადაამოწმეს და დაადასტურეს ნაშრომი და სრულ პასუხისმგებლობას იღებენ ხელნაწერის საბოლოო შინაარსზე.

ინტერესთა კონფლიქტი: ავტორები აცხადებენ, რომ აღნიშნულ კვლევასთან დაკავშირებით ინტერესთა კონფლიქტი არ არსებობს.

ავტორთა წვლილი: მირანდა მიქაძემ და გელა გიორგაძემ თანაბარი წვლილი შეიტანეს სტატიის მომზადებაში. მირანდა მიქაძე არის პირველი ავტორი, რომლის კვლევითი ინტერესი ევროკავშირის კვლევებზეა ფოკუსირებული. ორივე ავტორმა მონაწილეობა მიიღო კვლევის კონცეფციის შემუშავებაში, შესაბამისი მასალების ანალიზსა და დამუშავებაში, ხელნაწერის მომზადებასა და მის საბოლოო რედაქტირებაში.

მირანდა მიქაძე (მ.მიქაძე) / Miranda Mikadze (M.Mikadze)
miranda.mikadze@ciu.edu.ge / ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0540-1615>

გელა გიორგაძე (გ.გიორგაძე) / Gela Giorgadze (G.Giorgadze)
gela.giorgadze@ciu.edu.ge / ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0094-555X>

ბიბლიოგრაფიული წყაროები

1. Abashidze, Z. (2012). *Tsivi omi* [The Cold War]. Palitra L.
2. European Commission. (2022). [REPowerEU Plan: Joint European Action for More Affordable, Secure and Sustainable Energy](https://ec.europa.eu/energy/en/press-room/2022-05-11-repower-eu-plan). Retrieved from www.commission.europa.eu -დან
3. European External Action Service. (2016). [A global strategy for the European Union's foreign and security policy](https://eeas.europa.eu/eeas/global-strategy-for-the-european-union-foreign-and-security-policy). Retrieved from www.eeas.europa.eu
4. European Union. (2022). [A Strategic Compass for Security and Defence – For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security](https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/07/06/strategic-compass-security-defence). Brussels. Retrieved from www.consilium.europa.eu -დან
5. Fiott, D. (2022). *Strategic Autonomy: Towards European Sovereignty'in Defence?* European Union Institute for Security Studies (EUISS).
6. Gompert, D. (1994). *How to defeat Serbia*. Foreign Aff., 73, pp.30-35.
7. Gorgiladze, M. (2024). Challenges of the Common Foreign and Security Policy of the European Union after Russia-Ukraine War. *Vilnius University Vol. 130*, pp. 44–54.
8. Hareli, E. (2004). *Saertashoriso urtiertobebis teoria* [Theory of international relations]. Samokalako Initsiativenis Instituti.
9. Hauser, G., & Kernic, P. F. (2006). *"European Security in Transition"*. United Kingdom: Routledge.
10. Helwig, N. (2023). EU strategic autonomy after the Russian invasion of Ukraine: Europe's capacity to act in times of war. *Journal of Common Market Studies*, 61(S1), pp.57-67.
11. Howorth, J. (2019). Strategic autonomy: Why it's not about Europe going it alone. *European View* 18.2, pp.254-254.
12. Kaylor, W. R. (2011). *The twentieth century world and beyond: an international history since 1900*. Oxford University Press.
13. Liszkowska, D. (2016). The Role of the European Union in International Politics. *Uluslararası Öğrenciler Sosyal Bilimler Kongresi*. Ankara: At: Hacettepe Üniversitesi.
14. Maurer, H., Richard, G., & Wright, N. (2023). The EU and the invasion of Ukraine: a collective responsibility to act? *International Affairs* 99, no. 1.
15. Mearsheimer, J. (2004). *The Tragedy of Great Power Politics*. W W Norton and Co.
16. Meister, V. S. (2022). *Wladimir Putins Zeitenwende*. Internationale Politik, 1.
17. Rekowski, M. (2025). Building Strategic Autonomy in the European Union. *Studia Europejskie* 29.1.
18. Wendt, Alexander. (1999). *Social Theory of International Politics*. Cambridge University Press.